

Сучасні проблеми економіки України

Салатюк Н.М., к.е.н., Шипов М.В.

Національний університет харчових технологій, м. Київ

Поняття середнього класу пов'язано як з доходами, купівельною спроможністю, з відповідними наборами споживчих потреб, так і соціальним внеском цього класу у побудову цивілізованого суспільства. Середній клас – це частина населення, доходи якої достатні для повного задоволення потреб товарів першої необхідності і товарами тривалого користування. З економічної точки зору він – найактивніша частина суспільства, яка створює, заробляє, споживає, накопичує і здійснює інноваційний розвиток держави. На відміну від країн, де мало бідних і дуже багатих (Японія, Австрія, Фінляндія та інші країни ЄС), Україна належить до групи держав з переважно бідною часткою населення, декілька кланів олігархів і групою дуже багатих сімей.

Урядова стратегія розвитку середнього класу протягом 15-18 рр. була споконвічно помилкою: здійснювана політика збільшення доходів лише найбідніших верств населення істотно не поліпшує умови життя – кошти витрачаються тільки на товари першої необхідності, що не впливає на сукупну пропозицію, не збільшує відрахувань до ПФУ. За вихідну точку створення і підтримки середнього класу. Урядом є забезпечення такої купівельної спроможності (сукупного попиту), яка сприятиме прискореному розвитку виробництва товарів тривалого користування. Такої вимоги економічної теорії дуже суперечить порівняння сучасного споживання України і Австрії, як країни, близької до середньостатистичної серед ЄС: середньостатистичний австрієць належить до середнього класу, українець – до бідних верств; витрати на харчові продукти в Австрії складають 12,5% споживчих витрат, в Україні – 56%; на житло – в Австрії вдвічі більші; на відпочинок – у 6 разів більші; на освіту – у 5 разів менше, ніж українець таким чином, споживчі витрати середнього класу України мають становити 2900-3105 грн. на місяць, а середня заробітня плата має бути 3909 грн. Але проблема

створення в Україні середнього класу і суспільства європейського типу полягає не тільки у збільшенні заробітної плати, а й у досягненні рівня розумної рентабельності житлових витрат і оснащення житла; житлових, освітянських і медичних послуг.

Середній клас в Україні позбавлений базових матеріальних ознак (3 тис. доларів доходу на місяць); лише 9% українців можуть само забезпечити себе витратами на освіту, відпочинок, лікування; його професійна діяльність не має високого престижу в суспільстві, самоідентифікація громадян досить висока – до 5% відносить себе до середнього класу, а тільки 10% відповідають таким критеріям.

Шлях України до створення могутнього середнього класу лежать через розвиток малого підприємництва, вибух інноваційної активності, послаблення податкового тиску, дестабілювання від ідеалогічних антидержавних утворень, наближення до європейських показників продуктивності праці, співвідношення виробництва, споживання і накопичення.

Кредитна кооперація є одним з потужних мультиплікаторів регіонального економічного зростання, каталізатором конкурентоспроможності деяких секторів економіки та потужним джерелом фінансуванням малого і середнього бізнесу. За 20 років кредитні спілки в Україні набули важливої соціальної функції, проте їхній потенціал ще далекий від рівня внаслідок недосконалої нормативно-правової бази та організації самої системи. В умовах фінансової нестабільності кредитна кооперація довела свою життєздатність і надійність – рівень проблемних кредитів у спілках становив до 30%, тоді як у банківській системі України цей показник у 2012р. сягав 50%. Сьогодні лише 25% усіх кредитних спілок входять до складу ВАКС, яка має 55% обсягів на всьому ринку кредитної кооперації. НБУ пропонує ліквідувати кредитні спілки як вид фінансової установи через заборону внесків на депозитні рахунки, що значно скоротить обсяг кредитування і зменшить чисельність членів.

Станом на 06.2012р. ВАКС об'єднувала 149 кредитних спілок з їх 501 тис. осіб активи КС становили 848,3млн. грн. Загальний обсяг кредитного портфеля

КС склав 778,8млн. грн.; важливо, що при збільшенні загального кредитного портфеля КС спостерігається зменшення частки заборгованості за проблемні кредити. У структурі кредитного портфеля тривалий час переважають споживчі кредити (63%), частка житлових кредитів становить 21% портфеля, комерційні кредити – 8%, кредитування ведення селянських і фермерських господарств – по 4%. Загальний капітал КС становив 220млн. грн., його зростання на 23млн. грн.. з 01.2012р. відбулось за рахунок збільшення обсягу резервного капіталу. Зростання депозитного портфеля та поліпшення його диверсифікації приводить до підвищення ефективності кредитної одиниці.

Держава не залишила без уваги розвиток системи кредитної кооперації. Окремо, цілеспрямовано у «Програмі економічних реформ на 2010-2014рр.» сказано про необхідність конкуренто-спроможної, ефективної системи кредитної кооперації – насамперед, це доповнення у законодавчу базу, зокрема:

а) запровадження диференційованих регуляторних вимог для окремих категорій кредитних спілок з урахуванням фінансових та операційних ризиків;

б) удосконалення системи державного регулювання і нагляду за діяльністю кредитних спілок, у т. ч. при залученні внесків населення;

в) запровадження дієвих механізмів виведення неплатоспроможних кредитних спілок із ринку фінансових послуг;

г) запровадження механізмів саморегулювання КС з метою забезпечення рентабельності операцій і уникнення банкрутства;

д) створення умов для функціонування другого рівня системи кредитної кооперації – кооперативних банків та об'єднаних КС, сервісної інфраструктури ринку кредитних спілок.

Сфера послуг – це частина економіки, у якій реалізується продуктивна праця; включає широкий спектр комерційних і некомерційних послуг; має змішану направленість і соціальне значення, надає побутові, транспортно-пасажирські, житлово-комунальні, туристичні, медичні, правові, санаторно-оздоровчі, рекламні, освітянські, торгівельні послуги, а також послуги зв'язку, фінансові, страхові, банківські, енергопостачальні, інформаційні та декілька

інших. Узагальнюючи різні класифікації послуг, можна назвати типи послуг – виробничі, споживчі та управлінські. Будь які послуги завжди повинні бути безпечні для споживача – саме це є базою для загального рівня якості, що в подальшому формує систему якості сфери послуг. Якість послуг населенню складається з наступних понять – якість обслуговування, стандарт обслуговування, стандарт обслуговування та контроль за якістю послуги.

Вплив сфери послуг на суспільство зумовлено її функціями: 1) економічна – збільшення ВВП, сприяння диверсифікації виробництва, поповнення фінансів регіону, економія доходів населення; 2) соціальна – отримання доходів, забезпечення зайнятості, збільшення вільного часу; 3) політична – формування і відтворення верств середнього класу.

Особливе місце займає сфера послуг у межах споживчої кооперації України. У 2011р. була прийнята «Програма розвитку сфери послуг у системі споживчої кооперації України на 2011-2015рр.» обсяги її діяльності співставленні з оборотом двох важливих галузей – виробництво і заготівлі, але темпи зростання відчутно вищі. спрямована на прискорений розвиток галузей господарювання – торгівлі, ресторанного господарства, заготівель, освіти, готелів, сфери відпочинку. Лідерами у розвитку за підсумками минулого року є побутові комплекси Вінницької, Дніпропетровської, Черкаської, Луганської ОСС і Крим –споживспілки; прискорюється зростання обсягів фармацевтичних, ветеринарних, стоматологічних і проектувальних послуг.

Споживча кооперація України є однією з організацій загальнодержавного масштабу з достатньо високим рівнем відповідальності перед суспільством і соціально спрямованою діяльністю. Реформування споживчої кооперації зумовлено як об'єктивними процесами у суспільних відносинах, так і поточним станом системи, позитивними прикладами реорганізації споживчої кооперації зарубіжних країн. Нерегулярне становлення українського ринку, зростання конкуренції всередині системи споживчої кооперації послабили економічні зв'язки, зменшили обсяги і показники господарської діяльності; приватні

вітчизняні і іноземні товаровиробники і торговельні мережі активізували витіснення підприємств споживчої кооперації. Подальша реформа стане закономірним і послідовним кроком з реалізації перспективної соціально орієнтованої моделі споживчої кооперації України – перетворення системи кооперації на сучасну економічно потужну організацію з високим рівнем соціальної відповідальності, яка є ядром кооперативного руху.

Подальше реформування сучасної системи споживчої кооперації здійснюється за такими основними напрямками:

I. Підвищення ефективності господарської діяльності – враховуючи обмеженість ресурсів, спілкам і підприємствам споживачів товариств необхідно визначитися з господарськими пріоритетами, перепрофілювати або відмовитися від нерентабельних і збиткових галузей; зосередитись на традиційно сильних сторонах кооперації (роздрібна торгівля, оптово-логістична діяльність, ринкова торгівля і ринкові послуги) через модернізацію підприємств, концентрацію діяльності, раціональне розташування, диверсифікацію виробництва, впровадження конкурентних стратегій боротьби.

II. Удосконалення кооперативної політики і організаційної роботи – основною метою нової кооперативної політики має стати повернення споживчої кооперації до своєї первинної ідеї як задоволення споживчих очікувань і потреб пайовика-споживача.

III. Удосконалення організаційно-правової форми системи споживчої кооперації – споживча кооперація України історично сформувалась як складна багаторівнева система споживчих товариств, їх спілок та створених ними підприємств та установ; така внутрішня структура формувалася протягом багатьох десятиліть, виходячи з особливостей середовища та внутрішніх потреб кооперації. Але не повна адаптованість до умов ринку зумовила деформацію підходів до управління споживчою кооперацією: почав втрачатися баланс між централізацією у прийнятті управлінських і господарських рішень, така ситуація призвела до напруженості в системі, управління темпів розвитку, зловживань. Сьогодні устрій системи не в повній мірі відповідає положенням

Закону України «Про споживчу кооперацію» - в існуючій системі споживчі товариства є прямими засновниками райспоживспілок, це зумовлює суперечливість дій останніх і загрожує цілісності базовому рівню системи кооперації.

IV. Лібералізація механізму використання і майна – з 2003р. діє Закон України «Про кооперацію», який врегулював питання майна і власності, взаємовідносини між суб'єктами кооперації, враховуючи багаторічний досвід інших держав світу про майно споживчої кооперації, але стали гальмувати ринкову мобільність розподільних і обмінних відносин. Базова концепція неподільного майна стала формальним показником володіння майном: нормативні акти значно обмежували права споживчих товариств. Зношування обладнання, перетворення його на неліквідне майно призводить до накопичення в системі зношених фондів, потребує коштів на забезпечення і не цікавить сторонніх інвесторів, що негативно позначається на ефективності господарської діяльності – суб'єкти господарювання змушені підтримувати низко прибуткові об'єкти, утримувати занадто багато профільну структуру підприємства, вимушено відмовляясь від прискореного розвитку окремих пріоритетних напрямів. Таким чином, стало необхідним переглядання концепції і принципів формування неподільного майна. Визначення необхідного мінімуму, який забезпечуватиме діяльність системи, налагодження економічних зв'язків загальнодержавного рівня потребує нового поняття – стратегічне майно; решта основних фондів складає нестратегічне майно, яким споживчі товариства, їх спілки та підприємства можуть вільно розпоряджатися. Реалізація цього напрямку реформування зміцнить інститут власності, поліпшить імідж споживчої кооперації, зміцнить інвестиційні можливості споживчої кооперації України.

Сучасна українська економічна дійсність свідчить, що самим соціальним вразливим і незахищеним прошарком населення є безробітні. Вони отримують допомогу в залежності від статті КЗОП лише до 1,5 років у розмірі 50% свого попереднього заробітку (це складає 28% від середньої пенсії), по закінченню

терміну допомоги може бути призначена грошова допомога у розмірі 75% мінімальної заробітної плати на півроку, а потім – держава держава призупинить матеріальні відносини. Самотнього безробітного чекає державна допомога малозабезпеченій сім'ї у розмірі 27% від мінімальної заробітної плати. Середньо-статистична характеристика українського безробіття така: більша частина – це жінки (74%); осіб середнього віку і з вищою освітою – 74,4%; серед молоді, інвалідів, багатодітних матерів – 20% безробітних; 39,8% мешканців села шукають роботу у містах. Взагалі, безробіття – це частка загального населення країни без урахування непрацевдатних і зайнятих; особливе місце займають трудові мігранти. За останні 8-9 років найбільшого поширення набрала цифра 5-7 або 7-8 млн. громадян працевдатного віку. Достовірної статистики в цій сфері не існує, але на підставі загальнонаціонального соціологічного моніторингу досвіду тимчасової трудової міграції за кордон відбули 14,2% українських сімей, що означає 2,48 млн. громадян. Стосовно населення, пам'ятаючи про відсутність спеціального дослідження, можна зробити обережний висновок: а) трудова українська міграція торкнулася не 24-28% працевдатного населення, а лише 12-14%; б) трудова міграція перестала перестала бути відмітною рисою західних областей – вирівнюється диспропорція представництва регіонів країни (невиконана обіцянка «помаранчевої революції» про створення 5 млн. робочих місць продовжує підтримувати цей негатив).

Коріння безробіття та інших суперечностей у сфері праці заглиблене у відсталу економічну модель розвитку, у загальну техніку (знос обладнання складає 70-76%) і технологічну (рівень продуктивності праці складає 19-23% від рівня розвинутих країн) відсталість. Додатково ми маємо статистичний парадокс – значний розрив між національною статистикою і висновками МОП: влітку 2012р. рівень безробіття Держтатом України визначався як 1,8%, а за методологією МОП був 8,5%. Прийнятий Закон України «Про зайнятість населення» зможе реально зменшити обсяг єдиного соціального внеску за легально створені робочі місця.

Поняття середнього класу пов'язано як з доходами, купівельною спроможністю, з відповідними наборами споживчих потреб, так і соціальним внеском цього класу у побудову цивілізованого суспільства. Середній клас – це частина населення, доходи якої достатні для повного задоволення потреб товарів першої необхідності і товарами тривалого користування. З економічної точки зору він – найактивніша частина суспільства, яка створює, заробляє, споживає, накопичує і здійснює інноваційний розвиток держави. На відміну від країн, де мало бідних і дуже багатих (Японія, Австрія, Фінляндія та інші країни ЕС), Україна належить до групи держав з переважно бідною часткою населення, декілька кланів олігархів і групою дуже багатих сімей.

Урядова стратегія розвитку середнього класу протягом 15-18 рр. була споконвічно помилкою. За вихідну точку створення і підтримки середнього класу. Урядом є забезпечення такої купівельної спроможності (сукупного попиту), яка сприятиме прискореному розвитку виробництва творів тривалого користування. Середньостатистичний австрієць належить до середнього класу, українець – до бідних верств; витрати на харчові продукти в Австрії складають 12,5% споживчих витрат, в Україні – 56%; на житло – в Австрії вдвічі більші; на відпочинок – у 6 разів більші; на освіту – у 5 разів менше, ніж українець таким чином, споживчі витрати середнього класу України мають становити 2900-3105 грн. на місяць, а середня заробітня плата має бути 3909 грн. Але проблема створення в Україні середнього класу і суспільства європейського типу полягає не тільки у збільшенні заробітної плати, а й у досягненні рівня розумної рентабельності житлових витрат і оснащення житла; житлових, освітянських і медичних послуг.

Середній клас в Україні позбавлений базових матеріальних ознак (3 тис. доларів доходу на місяць); лише 9% українців можуть само забезпечити себе витратами на освіту, відпочинок, лікування; його професійна діяльність не має високого престижу в суспільстві, самоідентифікація громадян досить висока – до 5% відносить себе до середнього класу, а тільки 10% відповідають таким критеріям.

Література:

1. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2005р. Держкомстат України, 2006р.
2. Сфера послуг: Проблеми галузі. www.Dilovivisti.ua , 2011, №10.
3. II Міжнародний форум кредитної кооперації – www.Dilovivisti.ua , №31, 2012р.
4. Програма подальшого реформування споживчої кооперації України. – www.Dilovivisti.ua , 2012, №41.